

Preek van ds. K. Quandt in de Evangelische Genezarethkirche van Leipzig-Paunsdorf op zondag 6 oktober 1991 naar aanleiding van zijn bezoek aan de reünie op 28 september 1991 in Middelburg

De Middelburgse vrienden opnieuw in toewijding bijeengebracht

19^e zondag na Trinitatis, 6 oktober 1991: Kerkdienst in de Evangelische Kirche Paunsdorf na de reis naar Nederland.

Lieve gemeente,

Acht dagen geleden stond ik op de kansel van De Hoeksteen in Middelburg, een middelgrote stad in het zuidwesten van Nederland op het eiland Walcheren, omgeven door de Westerschelde en de Noordzee. De welbekende badplaats Vlissingen ligt op het eiland. Op de rivier varen de schepen naar het nabijgelegen Antwerpen. De kerk was een groot gebouw in Vlaamse Renaissancestijl. Het grote middenschip was goed bezet. Het was een bijzondere kerkdienst als onderdeel van een ontmoeting met voormalige Nederlandse dwangarbeiders, onder meer uit deze Zeeuwse omgeving, die gedwongen waren te werken in bedrijven in Leipzig, bij Hasag, bij Galvanotechnik, Langbein und Pfannhauser, Rudolf Sack, de RAW (Reichsbahnausbesserungswerk) Engelsdorf en diverse andere. Na de Duitse hereniging zocht men weer contact met Leipzig, men had een Commissie gevormd, die ons hier in de kerk van Paunsdorf bezocht, een begroeting sprak en mij uitnodigde voor deze ontmoeting.

Ik kon uiteindelijk dit bezoek realiseren en breng ik u als gemeente een groet over, hiertoe verzocht door een jonge gemeentepredikant, om te bedanken voor alles wat de gemeente in Paunsdorf en meerdere gezinnen hier voor zijn landgenoten had gedaan. Destijds zaten iedere zondag zeer veel Nederlandse arbeiders bij ons in deze kerk. Er had zich een mannenkoor gevormd en een trompetgroep. Een van hen verving onze oude cantor Pomper als dat nodig was. En dat gebeurde vaak. Destijds waren het jonge mannen, nu zijn het oude heren, getekend door het leven, hun werk en hun leeftijd. Sommigen waren van ver gekomen en bij het weerzien vloeide menige traan, waarvoor niemand zich schaamde.

Ja, hoe kwam destijds de ontmoeting tot stand, die gedurende de gehele oorlog en iedere zondag hier in de kerk, in het gemeenschapshuis en in de zomer in de pastorietuin, plaats vond? De betrekkingen tussen Paunsdorf en Nederland zijn erg oud. Ongeveer duizend jaar geleden vestigden zich hier Nederlandse en Vlaamse immigranten. Het waren tweede en derde generatiekinderen, die hun boerderij niet konden erven. In hun thuisland waren zij vertrouwd met het droogleggen van land onder de zeespiegel. Zij legden het moerassige, laag gelegen gedeelte droog, ingeklemd tussen Elbe en Saale, Elster en Parthe, Pleisse en Rietschke en zorgden voor een ingenieus ontwateringssysteem naar de Saale. De kleine heuvel, die zij tot stand brachten en waarop wij als Paunsdorfers wonen, noemden zij "Hochdorf", in het Vlaams: Bunstorff. "Bun" betekent "hoog", wat later werd verbasterd tot "Paunsdorf". In onze omgangstaal zijn er nog meerdere woorden die een Vlaamse oorsprong hebben, zoals Bähnert, wat een aardappelmand is.

Bijna duizend jaar later ontvingen wij een briefkaart van een Nederlander, die in het Arbeitslager van Hasag woonde. Hij was destijds al wat ouder en is nu bejaard. Ik ontmoette hem weer. Hij schreef toen: *“Dominee, komt u naar ons Lager. Wij hebben Gods woord nodig, anders verkommeren wij.”* Ik ging naar het kamp, wat de Duitse bewaker bij de toegangspoort van het aanvankelijk niet zo'n goed idee vond. Ik ging naar binnen en dat was het begin van een bloeiende werkperiode in onze stad, waaraan ook dominee Lehmann van de Lutherkirche en dominee Dr. Liboron van de Mattheuskirche deelnamen. Zij zijn beide inmiddels overleden. Hierdoor werd de deur voor deze mensen geopend. Na terugkeer in Middelburg schreef een van de mannen: het was alsof een engel ons geleid had, deuren had geopend, ons bewaard heeft en ons heeft thuisgebracht. Hij had gelijk, want er waren genoeg problemen met de Gestapo, de Nationaal Socialistische Partij en diverse overheidsinstanties. Pas later werden wij ons bewust van de vrijheid van lijf en leden. Als laatste namen we afscheid van elkaar met een onvergetelijke Avondmaalsviering hier in de kerk, nadat we eerst het huwelijk hadden ingezegend van acht Nederlands-Russische echtparen, die met hun echtgenoten - men had elkaar tijdens het werk en in de kampen leren kennen – naar huis wilden vertrekken en als gehuwden door de USA repatriëringscommissie meegenomen wilden worden. Eén echtpaar was acht dagen geleden aanwezig en verheugt zich op hun gouden huwelijksjubileum in juni 1995 en vertelde dat veel huwelijken goed zijn gegaan. Veel partners zijn echter inmiddels overleden.

Onze kerk is er ook voor deze mannen gebleven. Dat bleek uit een liefdevol bijeengebrachte tentoonstelling van herinneringen uit Leipzig. Een Middelburgse krant schreef: *“Van huis en haard verdreven vonden zij in de kerk van Paunsdorf het thuis terug dat nooit verloren gaat, zoals zij die in hun kerken hadden en dat blijft, ook al wordt het aardse thuis tijdelijk of voor altijd verlaten”*. Zo legde ik de spreuk, die op de rand van de galerij in onze kerk is aangebracht uit: *“Zo zijt gij dan geen vreemdelingen en bijwoners meer, maar medeburgers der heiligen en huisgenoten Gods, gebouwd op het fundament van de apostelen en profeten, terwijl Christus Jezus zelf de hoeksteen is.”* (Ef. 2:19 NBG51)

Misschien was het de herinnering aan deze gebeurtenissen in de oorlog, die mij er toe bracht om bij de renovatie van dit kerkgebouw in 1951 deze woorden aan te brengen en deze ook bij de tweede renovatie van de kerk te behouden. Dit was ook een belangrijke tekst voor allen, die later uit de oostelijke gebieden naar onze omgeving gekomen zijn. Zij hadden hun vaderland voor altijd verloren, maar konden niet verdreven worden uit ons eeuwige vaderland.

De Nederlanders kwamen destijds vanuit heel Leipzig. Het waren overwegend reformatorische christenen, maar ook Lutheranen, leden van het Leger des Heils en later zelfs orthodoxe christenen uit Oekraïne. Dat is wat we nu oecumenische verbondenheid in Christus noemen, die uitstijgt boven alle religies en die wij destijds hebben ervaren. Wij waren het lichaam van Christus met vele aardse leden, die in afwachting waren van de wederkomst des Heren en zijn rijk, op de nieuwe schepping waarin geen leed of verdriet meer zal zijn en waar de mensheid als broeders onder Gods vergeving samenleeft. Christenen kunnen elkaar in deze zekerheid, over alle fouten van regeringsleiders heen, over alle gespleten graven van de volkeren heen en over alle huidskleuren heen, de hand reiken.

Op mij heeft een diepe indruk gemaakt over wat men mij in Middelburg vertelde: Het carillon van de Nieuwe Kerk, dat elk halfuur speelt werd tot zwijgen werd gebracht door bommen uit Duitse vliegtuigen. Toen het van van Beethoven "An die Freude" speelde brak het spelen af bij de zin "Alle Menschen werden Brüder", waarna de klokken naar beneden stortten. Vooral vandaag lijkt het me de moeite waard om na te denken over de vraag, waar de giftige wolk van geweld die tegen onze buitenlandse medeburgers door ons volk trekt, waar wantrouwen en achterdocht dat de naaste een informant van de Stasi zou kunnen zijn, ons samenleven vergiftigt met afgunst en hebzucht. God wil dat wij ons verzoenen, vergeven en samenwerken. Hij wil de achting van ieder mensenleven, geboren of ongeborn, altijd en immer. Acht dagen geleden zaten ook vele mensen met een donkere huidskleur rondom de kansel, staatsburgers uit de tijd van de Nederlandse koloniën.

En dan is er volgens mij nog iets uit het verleden, dat voor ons heden van belang is. Destijds wist niemand van ons hoe we er een paar uren later voor zouden staan. Dat betrof vooral onze geliefden die zich ver weg van ons bevonden. Zeeland was onder water gezet en de stad was voor een groot deel een ruïne. Maar de belofte van God dat Hij ons niet in de steek zou laten, was voor ons een zekerheid en een grote troost. De Nederlanders zongen het vaak in hun taal als bevestiging in de psalm over de goede herder: Schapen zullen zeker wonen.....

Vanuit de kerk in Paunsdorf bracht ik dan de aanwezige gemeenteleden naar de buitenmuur, de gedenkplaats voor de gevallenen. Die was er destijds natuurlijk nog niet. "*Gods vrede voor hen die in vreemde aarde rusten 1939-1945*". Destijds, toen we de tekst op de muur aanbrachten, gaven wij hiermee aan dat wij niet alleen dachten aan onze eigen gevallenen, maar aan allen die in de verschrikkelijke jaren 1939 – 1945 omkwamen en ergens in vreemde aarde rusten. Het waren zestig miljoen mensen. Velen van hen, die hier stierven als gevolg van dwangarbeid, ondervoeding en heimwee, heb ik op het Ostfriedhof bijgezet en gezegend, tot zij later naar hun vaderland konden worden teruggebracht. Zij hoorden er ook bij, maar daar boven op de hoge duinen van Westkapelle, op de plaats waar in 1944 de Canadezen landden, stond ik. Ook een begraafplaats voor Duitse soldaten bevond zich in de buurt. En daar dacht ik aan de woorden hier op de kerk: Gods vrede voor hen die hier in vreemde aarde rusten. God vrede voor ons allemaal, die we ook zullen terugzien op de dag van de wederopstanding.

Voor mij werd met de zeer bewogen ontmoeting een levensfase afgerond, die vandaag zes jaar geleden als actieve predikant na 44 jaren eindigde. Ik nam toen afscheid. Over enkele weken beëindig ik ook mijn werkzaamheden onder mannen in onze kerkkring. Zo was het tot slot een zeldzame beleving van de vriendelijkheid van God. Ik mocht ervaren wat de bijbel een zegen noemt. God alleen komt hiervoor alle dank toe!

Het waren bewogen jaren, die wij in deze eeuw tezamen zijn gegaan. Moge de engel van God ook de komende jaren met ons zijn op onze weg op de manier die bij een van mijn gastheren op een Delfsblauw tegeltje was aangebracht: *God heeft ons geen kalme reis beloofd, maar wel een behouden aankomst.*

(vertaling uit het Duits)